

EDVARD RADERFURD

NJUJORK

Roman

I TOM

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Edward Rutherford

NEW YORK

Copyright © 2009 by Edward Rutherford
Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Uz doživotnu zahvalnost,
ovu knjigu posvećujem Elinor Dženet Vintl.*

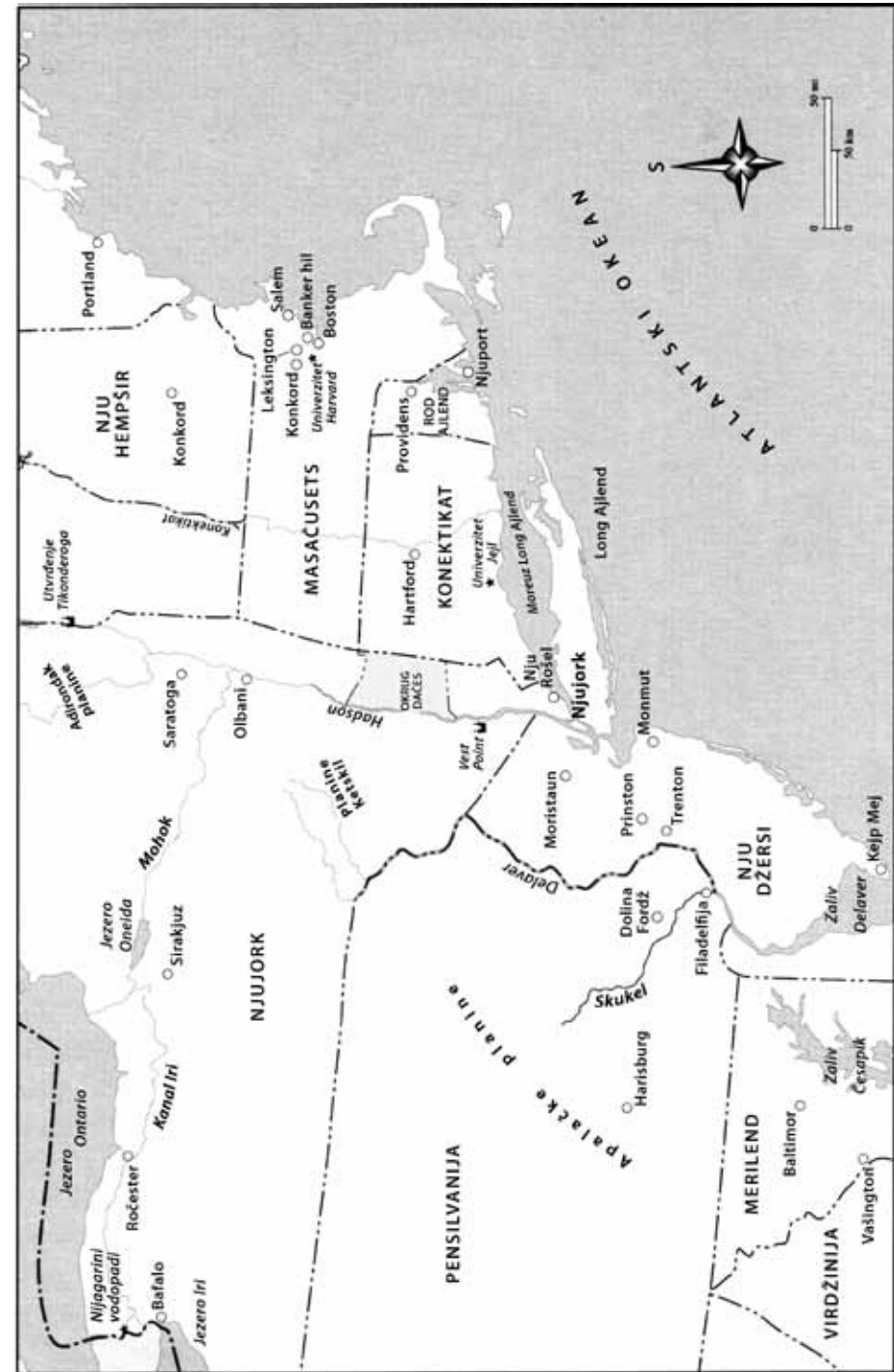

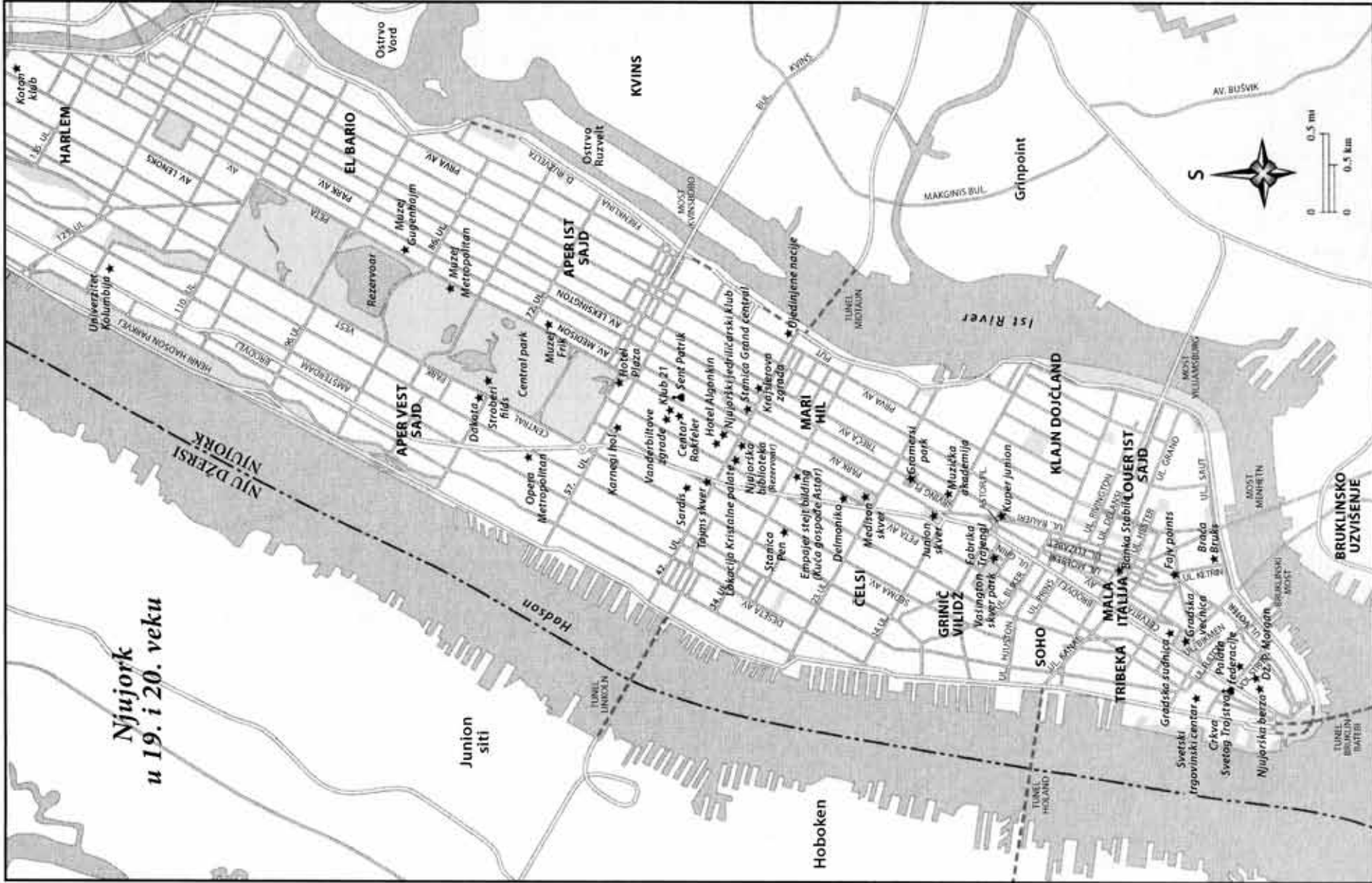
Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Predgovor	xv
Nju Amsterdam.	1
Njujork.	67
Bostonka.	155
Filadelfijka.	189
Montejnova kuća	210
London	228
Abigejl	253
Lojalista	281
Patriota	315
Vanesa	321
Rat	337
Požar	370
Ljubav	375
Prestonica	461

Nijagara	472
Fajv points.	488
Kristalna palata.	510
Linkoln	536
Regrutacija	550

*Njujork
u 19. i 20. veku*

Junion
siti

Hoboken

BRUKLINSKO
UZVIŠENJE

PREDGOVOR

Njujork je, pre svega i iznad svega, roman. Sve porodice čiju istoriju prati ova priča izmišljene su, kao i njihove uloge u opisanim istorijskim događajima. Međutim, prateći priče o tim izmišljenim porodicama kroz vekove, trudio sam se da ih smestim među ljude i događaje koji su postojali, ili su bar mogli postojati.

Imena porodica glavnih junaka ove knjige odabrana su tako da prikažu tradicije iz kojih oni potiču. Van Dajk je često holandsko prezime, koje se lako pamti. Master je prilično često englesko prezime, mada priznajem da mi je, dok sam zamišljao porodičnu sudbinu trgovaca iz Vol strita, padala na pamet fraza „*Master of the Universe*“.* Vajt je još jedno tipično englesko prezime. Keler je peto najčešće nemačko prezime, a znači „podrumar“. O'Donel je poznato irsko prezime, Karuzo poznato s juga Italije a prezime Adler, što na nemačkom znači „orao“, sreće se u čitavoj srednjoj Evropi. Što se tiče sporednih likova, porodica Rivers

* Engl.: *Master of the Universe* – gospodar svemira. (Prim. prev.)

je izmišljena; porodica Albion pojavljuje se u mom romanu *The Forest*. Ime Huan Kampos nadahnuto je imenom čuvenog portorikanskog kompozitora Huana Morela Kamposa. Prezime Hamblej, koliko je meni poznato, ne postoji, međutim to je stari način pisanja reči „*humbly*“, * a može se naći u molitvenicima iz šesnaestog veka. Što se tiče porekla imena Vorpal i Bandersneč, upućujem čitaoce na pesmu Luisa Kerola *Jabberwocky*.**

Kad je reč o istorijskim događajima u ovoj priči, vrlo malo je trebalo izmisliti. Tu i tamo sam, radi lakšeg uklapanja u tok pripovedanja, pojednostavio složene istorijske događaje ili pojedinosti, ali verujem da niukoliko nisam narušio opšti sled istorijskih dešavanja. Što se istorijskog tumačenja tiče, međutim, neophodno je da o tome kažem koju reč.

Američka indijanska plemena: mada sam u priči pominjao izvesna lokalna plemena kao što su Tapan i Hakensak, čija su imena sačuvana u lokalnoj topografiji, na teritoriji grada Njujorka nekada ih je živelo toliko mnogo da nisam želeo da zbunjujem čitaoce mnoštvom imena. Umesto toga, često sam se pridržavao ustaljenog običaja, pominjući ta plemena po imenu njihove zajedničke grupe jezika, tj. kao algonkinska. Takođe, plemena na severu često se nazivaju Irokezima – što je zapravo naziv za njihov jezik, mada su tamo gde je to bilo potrebno pojedinačna plemena, poput Mohoka, prigodno imenovana. Čitaoci će se možda iznenaditi što u prvom delu priče nisam urođenike iz oblasti Menhetna nazivao Lenapeima. Imenom Lenape oni se, međutim,

* Engl.: *humble* – skroman, ponizan, pokoran. (Prim. prev.)

** Ova poznata pesma iz romana *Alisa u zemlji iza ogledala* Luisa Kerola smatra se jednom od najznačajnijih namerno besmislenih pesama ikad napisanih. U prevodu Luke Semenovića naslov ove pesme glasi *Blebal*. (Prim. prev.)

nazivaju tek u kasnijem istorijskom razdoblju, te ga radije nisam koristio u slučajevima kad ono ne bi značilo ništa ljudima koje opisuje.

Neka novija istorijska dela, posebno *The Island at the Center of the World*,* izvanredna knjiga Rasela Šortoa o Nju Amsterdamu, naglašavaju tradiciju lične i građanske slobode koju su Njujorku u nasleđe ostavili Holandani. Pokušao sam da ovu pretpostavku ugradim u svoju priču, doduše uz podsećanje da istorija građanske nezavisnosti seže do srednjovekovne Engleske i većeg dela Evrope.

Stav koji sam zastupao u prvoj verziji rukopisa, da su Englezi bili suroviji robovlasnici od Holandana, donekle sam izmenio na osnovu razgovora sa profesorom Grejamom Hodžisom, čija knjiga *Root & Branch*** opširno razrađuje ovu temu.

Opredelio sam se za mogućnost da je engleski guverner lord Kornberi zaista bio transvestit. Nekoliko istaknutih istoričara ljubazno se složilo da je to zaista dobar izbor.

Moje viđenje promena u odnosima između Engleza i Amerikanaca znatno se izmenilo dok sam pisao ovu priču, zahvaljujući razgovorima s profesorom Edvinom Dž. Barouzom, jednim od autora dela *Gotham**** čija je knjiga o ovoj temi, *Forgotten Patriots*,**** objavljena u vreme pisanja mog romana.

Njujork je ogromna tema i jedan od najkompleksnijih gradova na svetu. Svaki romanopisac koji bi pozeleo da opiše

* Engl.: *The Island at the Center of the World* – Ostrvo u središtu sveta. (Prim. prev.)

** Engl.: *Root & Branch* – Koren i grana. (Prim. prev.)

*** Pun naziv ove knjige glasi: *Gotham: A History of New York City to 1898 – Gotham: istorija Njujorka do 1898*. (Prim. prev.)

**** Engl.: *Forgotten Patriots* – Zaboravljeni rodoljubi. (Prim. prev.)

njegovu bogatu istoriju bio bi suočen s brojnim mogućnostima izbora. Mogu samo da se nadam da će čitalac otkriti da ova knjiga bar donekle dočarava istoriju i duh ovog, za mene, duboko voljenog grada.

NJU AMSTERDAM

1664.

Dakle, to je sloboda. Kanu je plovio nošen strujom, dok je voda zapljuskivala pramac. Dirk van Dajk je gledao u devojčicu i pitao se: Da li je ovo putovanje strašna greška?

Velika reka nosila ga je ka severu. Široko nebo zvalo ga je ka zapadu. Zemlja mnogih reka, zemlja mnogih planina, zemlja mnogih šuma. Koliko se daleko prostire? Niko to ne zna. Bar ne zasigurno. Visoko iznad orlova, samo je sunce na svom dugom putovanju ka zapadu moglo celu da je sagleda.

Da, tu, u divljini, pronašao je slobodu i ljubav. Van Dajk je bio krupan čovek. Nosio je tipične holandske pantalone, čizme sa posuvraćenim sarama i kožni prsluk preko košulje. Sad, kad su se približili luci, stavio je na glavu i šešir sa širokim obodom, ukrašen peruškom. Posmatrao je devojčicu.

Njegova kćerka. Plod njegovog greha. Greha za koji, kako vera nalaže, mora biti kažnjen.

Koliko joj je godina? Deset, jedanaest? Bila je tako uzbuđena kad je pristao da je povede niz reku. Imala je majčine oči. Ljupka mala Indijanka. Njen narod ju je zvao Bledo Pero. Samo je njena bleđa koža odavala ostatak njene priče.

„Uskoro ćemo stići.“ Holanđanin je govorio algonkin-
skim, jezikom ovdašnjih plemena.

Nju Amsterdam. Trgovačka luka. Utvrđenje i ograđeni gradić. Međutim, ipak važan u holandskoj svetskoj trgovačkoj imperiji.

Van Dajk se ponosio time što je Holanđanin. Njegova zemlja je možda bila mala, ali se nije pokorila moćnom Španskom carstvu; oduprla se i osvojila nezavisnost. Njegov narod gradio je velike brane kojima su ogromne komade plodne zemlje otimali od mora. Holandski moreplovci izgradili su trgovačko carstvo na kome su im drugi narodi zavideli. Njihovi gradovi – Amsterdam, Delft, Antwerpen – s redovima visokih kuća sa zabatima nanizanim uz reke i kanale, bili su stecište umetnika, učenih i slobodoumnih ljudi iz čitave Evrope u ovom, zlatnom dobu Rembranta i Vermera. Da, ponosio se time što je Holanđanin.

U svom donjem toku velika reka je pod dejstvom plime obrtala tok. Jutros je tekla ka okeanu. Po podne će se njen tok ponovo preokrenuti ka severu.

Devojčica je gledala napred, nizvodno. Van Dajk je sedeo okrenut njoj, naslonjen na naslagana krzna, uglavnom dabrova, na sredini kanua. Kanu je bio širok i dug, s koritom od kore drveta, čvrst ali lagan. U njemu su veslala četiri Indijanca, dva napred i dva pozadi. Tik iza njih drugi brodić, s Van Dajkovom posadom, pratio ih je niz reku. Morao je da uzme i ovaj indijanski kanu da bi mogao da preveze sav tovar. Uzvodno, kasno prolećno nebo beše olujno; iznad

njih su se nadvijali sivi oblaci. Međutim, ispred njih, reka beše bistra i svetla.

Zrak sunca iznenada sevnu iza oblaka. Voda je ritmički zapljuskivala bok čamca, poput urođeničkih bubnjeva što oglašavaju pozor. Vetar ga je golicao po licu, blago poput iskričavog vina. Ponovo joj se obratio. Nije želeo da je povredi, ali je morao to da joj kaže.

„Ne smeš reći da sam ti otac.“

Devojčica pogleda u mali kameni medaljon koji je nosila oko vrata. Majušno izrezbareno lice, obojeno crveno i crno. Visilo je naopačke, po indijanskom običaju. Zapravo, logično: kad dignete privezak i pogledate ga, lice bi vas gledalo s prave strane. Amajlija. Maskirani, Gospodar šume, čuvar prirodne ravnoteže.

Bledo Pero mu nije odgovorila, već se samo zagledala u lice svog indijanskog boga. Šta je mislila? Je li ga razumela? Nije znao.

Iza kamenitih litica što su se protezale duž zapadne obale reke poput visokih, kamenih palisada, sad se začu potmula grmljavina. Devojčica se nasmeši. Njegov narod, pomisli Holanđanin, pomorski narod, ne voli oluje. Njima one donose strah i štetu. Indijanci su mudriji. Oni razumeju govor gromova: bogovi koji borave u najnižem od dvanaest nebesa štite svet od zla.

Odzvanjajući nad vodom, grmljavina se rasplinu. Bledo Pero pusti medaljon iz ruke blagim, gracioznim pokretom. Zatim diže pogled.

„Hoću li upoznati tvoju ženu?“

Dirk van Dajk naglo uzdahnu. Njegova žena Margareta nije ni slutila da je on već tako blizu. Nije joj najavio svoj povratak. Međutim, je li se zaista mogao nadati da će dovesti

devojčicu i uspeti da je sakrije od svoje žene? Mora da je bio lud. Nespretno se okrenuo i pogledao niz reku. Već behu stigli do severnog kraja uskog ostrva zvanog Menhetn i sada su plovili zajedno s plimom. Sad je bilo prekasno da se vrate.

Margareta de Grot senzualnim usnama polako povuče dim iz glinene lule, saosećajno pogleda u muškarca s drvenom nogom i zapita se kako bi izgledalo spavati s njim.

Visok, uspravan, odlučan, prodornog pogleda, možda beše već osedeo i zašao u godine, ali je još uvek delovao nepokorno. Što se tiče štule, ona je bila simbol časti, podsetnik na bitke u kojima se borio. Neki drugi čovek možda bi podlegao takvoj rani, ali ne i Piter Stajvesant.* On je i dalje hodao iznenađujuće brzo. Posmatrajući tvrdo, uglačano drvo, blago je zadrhtala, ali on to nije primetio.

Šta je mislio o njoj? Sviđala mu se, bila je sigurna u to. Zašto i ne bi? Bila je lepa, prsata žena od tridesetak godina, širokog lica i duge plave kose, međutim, za razliku od mnogih Holanđanki, nije se previše ugojila. Još uvek je bila sasvim pristala, a bilo je u njoj i nečeg vrlo čulnog. Što se tiče lule, mnogi Holanđani su je pušili, muškarci kao i žene.

Ugledavši je, zastao je i nasmešio se.

„Dobro jutro, Gret.“ Gret. Prismo obraćanje. Poput većine Holanđanki, i Margaretu van Dajk uglavnom su zvali devojčkim imenom, Margareta de Grot; i tako je i očekivala da je oslovi. Naravno, poznavao ju je još otkad je bila devojčica, ali ipak... Obično se ponašao vrlo zvanično. Umalo je pocrvenela. „Još uvek si sama?“

* *Peter Stuyvesant* (oko 1592–1672) – generalni upravnik svih holandskih poseda u Severnoj Americi i na Karibima. Izgubio je nogu ratujući za Holandiju 1644. (Prim. prev.)

Stajala je ispred svoje kuće. Bila je to tipična holandska gradska kuća, jednostavna, četvrtasta, na sprat, s bočnim stranama sagrađenim od drveta i uskim zabatom okrenutim ka ulici. Pročelje je krasio ljupki uzorak izveden crnim i žutim ciglama. Kratko stepenište vodilo je do ulaznih vrata, velikih i zaštićenih tremom. To je bio tipičan holandski trem sa stepeništem. Prozori nisu bili veliki, ali je čitava kuća ipak izgledala raskošno zahvaljujući visokom, strmom zabatu, kakve su Holanđani voleli, a krov je uz to krasio i vetrokaz.

„Muž ti je još na reci?“, dodade Stajvesant. Ona klimnu glavom. „Kada će se vratiti?“

„Ko zna?“ Margareta slegnu ramenima. Nije mogla da se žali što njenog muža posao vodi na sever. Trgovina krznom, posebno skupocenom dabrovinom, toliko je procvetala da su lokalni Indijanci gotovo istrebili dabrove u okolini. Van Dajk je često morao da putuje daleko na sever da bi nabavio robu od Irokeza. U tome je bio izuzetno uspešan.

Međutim, je li baš morao da ostaje toliko dugo? Na početku njihovog braka njegova putovanja trajala su svega po nekoliko nedelja, ali postepeno su se njegova odsustva odužila. Kada je bio kod kuće, bio je dobar muž, pažljiv prema njoj i deci, pa ipak se osećala zapostavljeno. Upravo tog jutra kćerkica ju je upitala kada će se otac vratiti. „Čim uzmogne“, odgovorila je sa osmehom. „Možeš biti sigurna u to.“ Da li je on zapravo izbegava? Postoje li u njegovom životu i druge žene?

Margareta de Grot vernost je bila vrlo važna. Zato nije bilo nimalo čudno što je, strahujući da bi joj muž mogao biti neveran, govorila sebi da je on moralni slabij i, maštajući o utesi u naručju kakvog odlučnijeg muškarca, dopuštala nekom tankom glasiću da joj došapne: „Kada bi on barem bio čovek kao što je guverner Stajvesant.“

„Ovo su teška vremena, Gret.“ Stajvesantovo lice ništa nije otkrivalo, ali je u njegovom glasu čula tugu. „Znaš da imam neprijatelje.“

Poveravao joj se. Obuze je talas snažnih osećanja. Poželela je da spusti ruku na njegovu, ali se nije usudila.

„Prokleti Englezi.“

Klimnula je glavom.

Mada se holandska trgovačka imperija protezala od Orijenta do Amerike, ni engleski trgovci nisu mnogo zaostajali. Ponekad bi se ova dva protestantska naroda udružila protiv zajedničkih neprijatelja, katoličkih carevina Španije i Portugalije; međutim, najčešće su se međusobno nadmetale. Pre petnaest godina, kada je Oliver Kromvel sa svojom pobožnom vojskom skinuo krunu – i glavu – engleskom kralju Čarlsu – to suparništvo se pojačalo. Holandanci su dobro zarađivali od trgovine robovima između Afrike i Kariba. Kromvelova misija je bila jasna.

„Trgovina robljem mora pripasti Englezima.“

Mnogi poštteni Holandanci pitali su se je li ta surova trgovina ljudima moralna; dobre engleske puritanke takve sumnje nisu mučile. Uskoro je Kromvel preuzeo Jamajku od Španaca, da bi je iskoristio kao bazu trgovine robljem. Kada je Kromvel pre četiri godine umro, a drugi kralj Čarls vraćen na engleski presto, nastavila se ista politika. Do Nju Amsterdama već su stigle vesti da su Englezi napali holandske trgovačke luke na obali Gvineje u Africi, a po čitavom okeanu pričalo se da oni priželjkuju ne samo da preotmu od Holandana trgovinu robljem, već i luku Nju Amsterdam.

Nju Amsterdam nije bio naročito velik grad: utvrđenje, nekoliko vetrenjača, crkva sa šiljatim zvonikom; pokušali su da iskopaju i kanal, koji je zapravo više ličio na jarak, a

nekoliko ulica s kućama sa strmim zabatima bilo je, skupa s nekoliko skromnih voćnjaka i imanja, ograđeno zidom što se protezao sa zapada na istok preko južnog grebena Menhetna. Pa ipak, imao je istoriju. Deset godina pre no što je isplovio *Mejflauer*,* *Holandska zapadnoindijska kompanija* je, uvidevši značaj ogromne prirodne luke, na tom mestu osnovala trgovačku ispostavu koja se sada, posle pola veka uspona i padova, razvila u prometnu luku okruženu naseljima raštrkanim desetinama kilometara unaokolo – teritorija koju su Holandanci nazvali Novom Holandijom.

Grad je već imao svoje osobenosti. Za dva pokolenja Holandanci i njihovi susedi, protestantski Valonci koji su govorili francuski, borili su se za nezavisnost od svojih vladara, katoličke Španije. I pobedili. Holandanci i Valonci su zajednički naselili Novi Amsterdam. Jedan Valonac, Pjer Minui** – čije se prezime još uvek izgovaralo francuski – pre četiri decenije je pregovaranjem i cenkanjem s indijanskim urođenicima otkupio od njih pravo naseljavanja na Menhetnu. Odlučni, nezavisni duh tih protestantskih trgovaca mešovitog porekla obeležio je ovaj grad od samog početka.

Iznad svega, grad je imao dobar položaj. Vojničkom oku tvrđava možda nije delovala upečatljivo, ali je ipak dominirala nad južnim grebenom ostrva Menhetn što je štrčalo u široko rečno prostranstvo veličanstvene, dobro zaklonjene luke. Čuvao je ulaz u veliku Severnu reku.***

A Piter Stajvesant je bio njegov vladar.

* *Mayflower* – brod kojim su 1620. prvi engleski doseljenici doputovali u Ameriku. (Prim. prev.)

** *Pierre Minuit*. Danas se u engleskom ovo prezime izgovara Minevit. (Prim. prev.)

*** *North River* ili Severna reka – stari naziv za južni tok reke Hadson u blizini Njujorka (Nju Amsterdama) i severoistočnog Nju Džersija. Ovaj naziv se i danas ponegde zadržao na nautičkim kartama. (Prim. prev.)

Engleski neprijatelji već su se približavali. Stanovnici Nove Engleske iz Masačusetsa, a posebno Konektikata, sa svojim lukavim guvernerom Vintropom, većito su pokušavali da preotmu teritorije udaljenih holandskih naseobina. Kad je Stajvesant izgradio stameni zid i ogradu na severnoj strani grada, stanovnicima Nove Engleske uljudno je rečeno: „Svrha ovog zida jeste da spreči Indijance da uđu u grad.“ U to niko zapravo nije poverovao. Zid je izgrađen zbog Engleza.

Guverner ju je još uvek posmatrao.

„Žalim što mi Englezi nisu jedini neprijatelji.“

Ah, nesrećnik. Bio je predobar za njih, besprizorne stanovnike Nju Amsterdama.

U gradu je živelo oko hiljadu i petsto ljudi, oko šest stotina Holanđana i Valonaca, tri stotine Nemaca i gotovo isto toliko Engleza, koji su odabrali da žive pod holandskom vlašću. Ostali stanovnici poticali su iz svih krajeva sveta. Među njima je bilo čak i Jevreja. A koliko je među svima njima bilo pravičnih, moralnih ljudi? Po njenom mišljenju, ne mnogo.

Margareta nije bila pobožna žena. Holandska reformistička crkva bila je stroga i kalvinistička; ona nije uvek poštovala njena pravila, međutim, divila se malobrojnim snažnim muškarcima koji jesu – muškarcima poput Bogarda, starog propovednika dominea,* i Stajvesanta. Barem su oni čuvali red.

Kada je Stajvesant zabranio opijanje u gradu ili neka očigledno paganska slavlja, ili kad se trudio da grad očisti od budalastih kvekera ili bednih anabaptista, da li ga je iko od protestanata podržao? Gotovo niko. Nije se mogao osloniti čak ni na *Holandsku zapadnoindijsku kompaniju*, u čijoj je

* *Dominie* – uobičajeni naziv za sveštenika holandske reformističke crkve. (Prim. prev.)

službi bio. Kad je iz Brazila stigla grupa sefardskih Jevreja, a Stajvesant im rekao da odu nekud drugde, kompanija mu je naredila: „Pusti ih. Dobri su za posao.“

Niko nije mogao poreći da je bio dobar guverner. Svi koji su tu službu vršili pre njega, uglavnom su bili potkupljivi prostaci. Jedan idiot je čak zapodenuo bespotrebni rat s Indijancima, koji je gotovo uništio koloniju. Stajvesant je, međutim, naučio da upravlja mudro. Na severu je držao Engleze na odstojanju. Na jugu je brzo raščistio s novonastalom švedskom kolonijom na reci Skukel, čim je zasmetala.* Podsticao je trgovinu šećerom i dovođenje novih robova. Svi brodovi što su plovili iz Holandije nosili su kao balast najbolje holandske cigle za izgradnju gradskih kuća. Ulice su bile čiste, sad su već imali i malu bolnicu, a škola je dobila profesora latinskog.

Pa ipak, jesu li mu ljudi bili zahvalni? Naravno da nisu. Negodovali su zbog njegove uprave. Te budale su čak mislile da mogu da upravljaju sami. Jesu li takvi ljudi bili sposobni da vladaju? Sumnjala je u to.

Najgori od njih bio je dvolični advokat Van der Donk. Zvali su ga Jonker: gospodin.** On je iza guvernerovih leđa pisao pisma *Zapadnoindijskoj kompaniji* i žalio se – samo da bi srušio Stajvesanta. A zbog čega? „Jonker je slobodoljubiv“, govorio je njen muž. „Svi ste vi budale“, vikala je ona. „On voli samo sebe. On bi upravljao vama umesto Stajvesanta kad bi mu se samo pružila prilika.“

* Jedina švedska kolonija u Americi bila je Fort Kristina (nazvana po švedskoj kraljici), danas Wilmington u državi Delaver. Na nesreću po Skandinavce, ta kolonija se nalazila na teritoriji Nove Holandije, pa ih je Piter Stajvesant napokon primorao da se predaju. Godine 1646. Holanđani preuzimaju Novu Švedsku. (Prim. prev.)

** Hol.: *Jonkheer* – gospodin, mladi čovek, plemić, zemljoposjednik. (Prim. prev.)

Srećom, Jonker nije uspeo da sruši Stajvesanta, ali je uspeo da se dokopa velikog imanja severno od grada. Čak je napisao i knjigu o Novoj Holandiji, za koju ju je muž uveravao da je odlična. Taj bednik je sad već bio mrtav – hvala bogu! Ali su stanovnici Nju Amsterdama još uvek to veliko imanje nazivali Jonkerovim posedom, kao da on i dalje živi tamo, a njegov primer toliko je uticao na trgovce da Stajvesant više, po njenom mišljenju, ne bi smeo da veruje nikome od njih.

Guverner ju je i dalje netremice posmatrao.

„Smem li da se pouzdam u tebe, Gret?“

Srce joj je zastalo. Nije mogla da se obuzda.

„O, svakako.“

Naravno, bio je srećno oženjen. Barem je pretpostavljala da jeste. On i Judit Bajar živeli su na svojoj *bouwerie*, kako su Holandani zvali svoja imanja, naizgled vrlo spokojno. Judit je bila starija od Pitera. Negovala ga je pošto je izgubio nogu, i posle toga su se venčali. Koliko je Margareta znala, imao je samo jednu ljubavnu avanturu i to kao mladić, davno pre nego što je upoznao Judit. Bio je to mali skandal. Zbog toga ga je još više cenila. Da nije bilo tog malog skandala, mogao je postati kalvinistički sveštenik kao njegov otac, umesto da se priključi *Zapadnoindijskoj kompaniji* i zaplovi da potraži svoju sreću na dalekim morima.

„A tvoj muž? Smem li da se pouzdam u njega?“

„Mog muža?“ Ma gde da se on nalazi. Izbegavajući nju.

Pa, to će se promeniti. Dok joj je muž izbivao, pomno je razmislila o tome i smislila bolji plan za njegovu budućnost. Srećom, holandski običaji davali su ženi više slobode – i moći – nego kod većine drugih naroda. I bogu hvala za holandske predbračne ugovore. Imala je vrlo određen naum u vezi s Dirkom van Dajkom, kad se vrati s puta.

„O, da“, odgovori ona. „Uradiće šta mu ja kažem.“

„Idem u luku“, reče Stajvesant. „Hoćeš li da podeš sa mnom?“

London. Vedar prolećni dan. Temza je vrela od brodova. Tomas Master zagledao se u brod pred sobom, donoseći odluku.

U ruci je držao pismo u kome mu njegov brat Eliot javlja da im je umro otac. Tom je bio previše pošten da bi se pretvarao da mu je žao. Imao je dvadeset dve godine, i sad je bio slobodan.

Pa, šta će odabrati? Englesku ili Ameriku?

S njegove leve strane dizala se velika, siva masa london-skog Tauera, stamenog i nemog. Pogledavši iza sebe video je visoki, dugački krov Katedrale Svetog Pavla, koja kao da je negodovala. Ali zbog čega? Bez sumnje, zbog njega. Na kraju krajeva, u London je došao po kazni.

Pre trideset godina, kada su se Adam Master sa istočne obale Engleske i Abigejl Eliot iz zapadne Engleske sreli u Londonu, dvoje usrdnih mladih puritanaca složili su se da je glavni grad Engleske grozno mesto. U to vreme na prestolu je bio kralj Čarls I; žena mu je bila Francuskinja i katolikinja; želeo je da vlada despotski, a nadbiskup Lod, njegova nova desna ruka, rešio je da natera čitavu Englesku da se prikloni obredima i oholom autoritetu anglikanske crkve koja je, po svemu osim po imenu, bila papistička. Pošto su se venčali, Adam i Abigejl proveli su u Londonu nekoliko godina, u nadi da će se stanje popraviti, međutim situacija je za puritance bila sve gora. Zato su se Adam i Abigejl Master pridružili iseljenicima koji su putovali u Ameriku.

Već dva pokolenja Englezi su se iseljavali u Virdžiniju. U vreme kada je Šekspirovo pozorište *Glob* izvodilo predstave na južnoj obali Temze, polovina žitelja Londona pušila je na glinene lule virdžinijski duvan. Ipak, broj ljudi koji su odlazili u Virdžiniju i dalje je bio skroman. Pokoji odvažan Englez zaputio bi se u Masačusets; u međuvremenu su nastala i druga naselja. Uprkos svemu, iseljavanje je još uvek bilo sporadično.

U drugoj polovini vladavine kralja Čarlsa nastala je, međutim, velika promena. Puritanci su počeli da napuštaju Englesku. S juga, sa istoka, sa zapada, okupljeni u grupama, ponekad cele porodice, ponekad i čitave zajednice, plovili su preko Atlantika. Retko koja nedelja bi prošla a da bar neki brod ne isplovi iz Engleske za Ameriku. Oko 1635. kralj Čarls je tako ostao bez približno petine podanika. Gospoda poput Vintropa, imućni mladi ljudi poput Harvarda, trgovci i zanatlije, radnici i sveštenici, sa ženama, decom i poslugom – plovili su ka Americi bežeći od kralja Čarlsa i njegovog nadbiskupa. Bilo je to prvo masovno naseljavanje američkih kolonija i trajalo je nešto više od deset godina.

Činilo se da sve to kralju Čarlsu nimalo ne smeta. Zaista, on to nije smatrao gubitkom, već dobitkom. Umesto da mu zadaju muke kod kuće, gde je pokušavao da uspostavi svoju despotsku vlast, oni su uvidavno otišli da osvajaju ogromne nove teritorije njegovog kraljevstva. Gde god da su se naseljavali na tom ogromnom, neistraženom američkom kontinentu, stvarali su englesku teritoriju; jer su još uvek bili njegovi podanici, svi do jednog. Što se tiče slobode veroispovesti u kojoj su uživali, ona je bila daleko izvan njegovog vidokruga i verovatno se kasnije mogla ispraviti.

Adam i Abigejl Master otišli su u Boston. Tu su pronašli oštru, ponekad čak i okrutnu pobožnost, koja im se dopala.

Na kraju krajeva, oni nisu tragali za pomirljivošću; uspostavljali su kraljevstvo Božje. Njihov stariji sin Eliot u tom pogledu se potpuno slagao s njima. Ozbiljan, oprezan, odlučan, Eliot je bio sin kakvog je svaki bostonski otac mogao poželeti. Tom je, međutim, bio sasvim drugačiji.

Tom Master je bio plavokos i plavook. Mada su mu zubi pomalo štrčali, sviđao se ženama. Kao dečak bio je vižljast, uvek u pokretu, maštovit. Kada se zamomčio, njegovo držanje nagoveštavalo je hitar i dobroćudan britki duh. Bio je pun snage. Međutim, njegovo ponašanje i izbor prijatelja bili su daleko od pohvalnog.

Čak i u tim danima, moralo se priznati, bilo je onih – moreplovaca i ribara, trgovaca i ratara, da se i ne pominju niži slojevi – koje je više od spasenja duše zanimao novac što se mogao steći u Masačusetsu. Vernici su nametali svoju volju koliko god je to bilo moguće, ali bilo je mnogo nedostojnih.

Mladi Tom je, na veliko žaljenje svojih roditelja i brata Eliota, očigledno grabio pravo ka paklu. Nije učio. Bio je sposoban, ali se nije trudio. Opijao se. Spandao se s lošim društvom. Jednom je čak izostao iz crkve u nedelju. I mada se njegov otac nije ustručavao da se prihvati štapa, posle izvesnog vremena je shvatio da to nije pitanje discipline, ni pravila. Duboko u Tomu bilo je nečega što njegov otac nije bio u stanju da promeni.

Adam Master je uspešno radio kao advokat. Kupio je farmu. Posedovao je i svoj brod. Eliot je studirao pravo, ali je želeo da postane sveštenik. Tom je šegrtovao kod jednog trgovca i pokazivao dara za poslove. Nije sve bilo tako crno.

Međutim, dva događaja slomila su očevo srce. Prvi se desio kad je Abigejl ležala na samrti. Zatražila je da joj pozovu mlađeg sina i u očevom prisustvu ga zamolila da se popravi. Zbog njega samog, kao i da bi joj pomogao da se u miru

oprosti od njih, molila ga je da joj obeća kako više nikada u životu neće popiti ni kap pića. Nadala se da će, zahvaljujući tom prvom koraku, napokon ipak poći pravim putem. A šta joj je on odgovorio?

„Ah, dodavola, majko. Znaš da ti to ne mogu obećati.“ To je rekao svojoj majci na samrtnoj postelji. Adam to nikada nije mogao da mu oprosti. Nije se posvađao s Tomom. Znao je da Abigejl to ne bi želela. Ponašao se uljudno. Činio je sve što je kao otac bio dužan da učini. Znao je ipak da Tom nije dobar čovek.

Kada je Tom, s devetnaest godina, uživao u svojoj prvoj ljubavnoj pustolovini sa ženom jednog pomorskog kaptana dok je taj vrli čovek bio na putovanju – kao kapetan broda u Adamovom vlasništvu – njegov otac je uspeo to da zataška, zbog Eliota. Ali je tada rekao mladom Tomu da mora odmah napustiti Masačusets. Poslao ga je jednom londonskom trgovcu kojeg je poznao, s pomalo uzdržanim pismom preporuke. I sa upozorenjem da se više ne vraća.

Tom je prognan nazad u Stari svet. Nije bio dovoljno dobar za novi.

Tomu se London dopao. Odgovarao mu je. Mada su Kromvel i puritanci vladali već čitavu deceniju, veliki eksperiment vladanja bez kralja napokon se rasplinio u rasulo i vojnu vlast. U vreme kad je Tom stigao u Englesku, na presto je vraćen sin pokojnog kralja, Čarls. Kralj Čarls II beše veseljak. Njegov mlađi brat Džejms, vojvoda od Jorka, možda je bio ohol i krut, ali sam kralj beše prilagodljiv i oprezan. Nije želeo da prođe kao njegov otac. Posle mnogo godina izgnanstva želeo je da se zabavlja i bilo mu je drago što isto žele i njegovi podanici. Uživao je u provodima sa ženama, konjskim trkama i pozorišnim predstavama. Takođe se iskreno zanimao za nauku.

London u kome se obreo Tom bio je na raskršću između dva sveta: srednjovekovnog i modernog. Zahvaljujući prekomorskom proširenju britanskih teritorija, londonski trgovci imali su mnogo prilike da se obogate. Imućni plemići i gospoda pratili su modu. Zabava je bilo na sve strane. Godinu dana Tom je bio vrlo srećan.

Pa ipak je, posle izvesnog vremena, počeo da čezne za Amerikom. Ne za Bostonom niti za svojom puritanskom porodicom, već za drugim stvarima, koje je bilo teže opisati. Za osećajem prostora, novih granica, stvaranja novog sveta. Čeznuo je za slobodom. Možda čak za slobodom divljine. Nije umeo to da izrazi.

Sada, pošto mu je otac umro, pretpostavljao je da ga više ništa ne sprečava da se vrati.

Takođe, morao je da uzme u obzir još nešto. Po Londonu se pričalo da su se kralj Čarls II i njegov brat Džejms veoma zainteresovali za američke kolonije. Ako je tako, ambiciozan mladi čovek poput Toma imao je još više razloga da se ponovo okrene Americi.

Dakle, šta da učini? Da ostane i uživa u blagodetima Londona ili da se otisne na pučinu? Mogao je lako reći trgovcu kod kojeg je radio da mu je otac umro i da ga Eliot poziva da se vrati. Svakako mu ne bi trebalo mnogo vremena da spakuje svoju oskudnu imovinu. Brod koji je usidren ležao pred njim trebalo je sutradan da isplovi za Boston. Kapetan mu je ponudio ležaj. Da li da ga prihvati?

Zastao je, nasmejao se u sebi, uzeo novčić i bacio ga. Glava: Boston. Pismo: London.

Sa severa je progovorio grom. Ali ispred njih, na mestu gde je reka stizala do luke, pružalo se jezero od tečnog zlata.

Van Dajk je pokušao da objasni devojčici važnost tog mesta prošle noći, pomoću mape koju je sam napravio. Pokazujući drškom svoje lule, objašnjavao je:

„Ova linija, koja se pruža pravo od vrha do podnožja, jeste Severna reka. Danima putovanja uzvodno nalaze se velika jezera i rukavci što se pružaju celim putem do ledenih predela. Levo od reke“ – širokim pokretom povukao je dršku lule po mapi – „leži čitav američki kontinent. Desno su“ – pokazao je na ogromni, trouglasti komad zemlje čiji je vrh bio okrenut naniže a široka osnova se pružala duž Atlantika – „teritorije Konektikata, Masačusetsa i mnogih drugih oblasti. A ovde pored njih je veliki okean, koji je moj narod preplovio.“ Opisujući drškom potez do južnog kraja trouglastog zemljišta, pokazao joj je još jednu zanimljivost. Tu je, oko trideset pet kilometara široko i hiljadu petsto kilometara dugo s kraja na kraj, kao usidreno u Atlantiku, ležalo dugačko ostrvo. Između tog ostrva i kopna protezao se dugi zaliv. „Svuda u okolini“ – pokazao je na donji kraj kopna u vidu klina i okolni deo ostrva – „pokolenjima je živeo tvoj narod. A ovo je“ – potapšao je najjužniji deo klina – „Menhetn.“

Mana hata: indijansko ime. Koliko je Van Dajk znao, značilo je prosto „ostrvo“. To je, zapravo, bilo usko i dugačko poluostrvo; osim što je na severnom vrhu mali strmi klanac omogućavao protok mlaza vode iz Severne reke što je krivudao do moreuza kod „long ajlenda“ – dugačkog ostrva, tehnički pretvarajući poluostrvo Menhetn u ostrvo.

Da nije bilo velike brane dugačkog ostrva što mu je štitilo stranu okrenutu ka okeanu, Menhetn bi bio izložen jakim strujama Atlantika. Međutim, zahvaljujući toj srećnoj okolnosti, na mestu gde se spuštala do vrha Menhetna Severna reka ulivala se u veličanstvenu, zaklonjenu prirodnu luku,

široku oko šest kilometara i dugačku jedanaest – prostrano pristanište među pomorcima poznato kao Gornji zaliv. Što je bilo još bolje, prolazeći kroz tesnace na južnom kraju luke na ulazu u Atlantik, dva ogromna peščana spruda, po jedan sa svake strane, služila su kao brana od okeanske plime, čuvajući mirne vode Donjeg zaliva, tako široke da su tu lako mogli pristati svi brodovi sveta.

„To je kapija koja vodi ka severu“, objašnjavao je Van Dajk, međutim Bledo Pero ga nije razumela. I mada joj je i dalje govorio o trgovini i prevozu, video je da ona ne shvata značaj mapa belog čoveka.

Beli ljudi su dolazili u te krajeve još od dana Kristifora Kolumba. U početku su tragali za zlatom ili pokušavali da nađu put ka Istoku. Jedan od njih, Verazano, koji je stigao 1524, bio je upamćen po imenu; ostali su zaboravljeni. Nisu svi bili belci: portugalski pomorski kapetan Gomez bio je crnac. Došao je, pokupio šezdesetak Indijanaca da ih proda kao robove, a zatim nestao na horizontu. Dolazak jednog drugog čoveka promenio je život stanovnika oblasti oko velike Severne reke i njene luke.

Henri Hadson je bio Englez kojeg su unajmili suparnici Holandani da pronade kraći put do Kine ploveći ka istoku. Pošto je osmotrio čuveni put od severa ka istoku što vodi iznad Rusije i proglasio ga beskorisnim, zaputio se preko Atlantika, tražeći umesto toga put od severa ka zapadu. Hadson se prvi odvažio da uđe u zaliv ispod Menhetna i nekoliko dana putovao velikom rekam pre no što je zaključio: „Ovo nije put do Kine.“

„Možda put ne vodi do Kine“, rekao je svojim holandskim poslodavcima po povratku, „ali je taj kraj predivan. I prepun dabrova.“

Narodi severne Evrope gajili su neutoljivu glad za dabrovinom.

„Dabar je“, govorio je Van Dajk svojoj deci, „veoma korisna životinja. Dabrovo ulje leči reumatizam, zubobolju i bolove u stomaku. Dabrovi testisi, smrvljeni u prah i rastvoreni u vodi, mogu povratiti razum idiotu. Krzno mu je debelo i toplo.“ Međutim, ono za čim su lovci zaista žudeli bio je meki sloj ispod gornjeg, spoljašnjeg krzna. A zašto? Zato što se od njega mogao praviti filc.

Šeširi. Svi su želeli filcane šešire, mada su samo oni imućniji mogli da ih kupuju. Bili su pravi modni hit. Šeširdžije koji su ih pravili ponekad bi poludeli, otrovani živom koja se koristila za odvajanje filca od krzna. A možda je, priznavao je Van Dajk sebi, u tome svakako bilo izvesnog ludila – u tome da se mogla osnovati čitava kolonija, možda čak i imperija, da su ljudi bili spremni da stave na kocku i sopstveni život ili čak da ubijaju – i sve to zbog pomodnih šešira. Međutim, takav je ovaj svet. Obala severoistočne Amerike možda je kolonizovana zbog trgovine ribom sa Atlantika, ali velika luka Nju Amsterdama i velika Severna reka naseljene su zbog filcanih šešira.

U znak zahvalnosti neustrašivom istraživaču Van Dajk i ostali trgovci krznom veliku reku često su, umesto Severnom, nazivali Hadsonovom rekom.

„Eto ga. Nju Amsterdam.“ Holanđanin se nasmeši primitivši da je njegova kćerka zadrhtala od uzbuđenja. Ispred njih, južni kraj Menhetna štrčao je u nepregledno vodeno prostranstvo luke. Galebovi su nadletali blage talase. U vazduhu se osećao prijatan slankast miris.

Bledo Pero se zagleda u velika krila vetrenjača i stamenu tvrđavu što se uzdizala nad obalom. Dok su obilazili oko donjeg kraja Menhetna, na kome trgovačke kuće sa zabatima behu manje-više uredno nanizane u redovima, Van Dajk je upirao prstom.

„Vidiš one kuće blizu luke? Pre nego što su došli beli ljudi, tamo je bilo naselje tvog naroda. Tvoji su za sobom ostavili tolike hrpe školjki da smo tu ulicu nazvali *De Peral Straet* – biserna ulica. Ta bleđa kuća pripada Stajvesantu. Zove se Vajthol.“

Dok su prolazili pored južnog kraja, skrenuše u dugi, široki kanal što se pružao uz istočnu stranu Menhetna. Mada to zapravo nije bila reka, ovaj vodeni tok bio je poznat pod nazivom Istočna reka – Ist River. Van Dajk joj pokaza ka suprotnoj obali.

„Bruklin.“ Holanđani su to naselje nazvali po mestu blizu Amsterdamu.

„Zemlja mog naroda“, reče devojčica.

„Nekad je bila.“

Pristanište je izgrađeno na istočnoj strani južnog kraja ostrva. Kanu je plovio ka njemu. Nekoliko brodova ležalo je usidreno u blizini, na Ist Riveru. Dok su se približavali obali, privlačili su radoznale poglede.

Nije im trebalo mnogo vremena da prebace krzna u nekoliko kolica kojima su prevezena do velikog skladišta *Zapadnoindijske kompanije*. Van Dajk je išao pored kolica dok ga je Bledo Pero pratila lakim korakom. Pozdravljao je poznanike klimnuvši im glavom. U luci je bilo svakakvog sveta: mornara u raskopčanim košuljama, trgovaca u širokim pantalonama, čak i jedan domine, sav u crnom i sa kupastim šeširom širokog oboda. Na izlasku iz luke sreo je dvojicu holandskih trgovaca, Springstena i Stenburgena,

ugledne ljude s kojima je morao načas da zastane i da ih pozdravi.

„Vaša žena je baš pričala sa Stajvesantom blizu luke, majnher Van Dajk“, primeti Springsten.

„Mogla bi naići svakog časa“, reče Stenburgen.

Van Dajk opsova u sebi. Još juče mu je njegov plan delovao tako jednostavno. Njegovi ljudi će iskrcati njegov brodić i indijanski kanu. Indijanci će čekati da se s plimom vrate nazad. To je trebalo da mu ostavi dovoljno vremena da Bledo Pero upozna sa malim gradom i kupi joj holandske kolačiće – da joj ulepša kratke trenutke koje će provesti zajedno. Zatim bi je Indijanci bezbedno vratili uzvodno, a on bi otišao kući, svojoj ženi i deci.

Čak i kad bi čula da je stigao u luku, Margareta bi obično znala da on mora najpre da završi poslove u skladištu i čekala bi ga kod kuće. Nije računao da bi se ona mogla naći u blizini luke.

Pa, održao je obećanje koje je dao kćerki, ali će morati da bude obazriv.

„Dođi, Bledo Pero“, reče on.

Nije bilo lako pogledom tražiti ženu dok je Bledom Peru pokazivao okolinu. Devojčica je međutim izgledala vrlo srećna. Van Dajk je shvatio kako se veoma ponosi svojim gradom. Nije se moglo poreći da mu je Stajvesant popravio izgled. Široka, blatnjava rečna obala delom je popločana kamenom. Čak i u najgušće naseljenom delu grada, blizu pijace, kuće s visokim strmim zabatima imale su prostrana i lepo uređena zadnja dvorišta. Krenuvši uz istočnu stranu prešli su preko malog kanala i stigli do gradske kuće, *Stadt Huys*. Bila je to velika zgrada sa centralnim ulazom, tri reda prozora, još dva prozora na strmom krovu mansarde i platformom na krovu. Stajala je u grupi s ostalima, poput

holandskih trgovaca, uporno zagledana ka Ist Riveru. Ispred *Stadt Huysa* nalazile su se kvrge za kažnjavanje prestupnika. Morao je da objasni Bledom Peru kako se ljudi zaključavaju u kvrge radi poniženja i kazne.

„Tamo“, pokazao on niz obalu, „imamo i vešala, na kojima se zločinci guše konopcem, za teže prestepe.“

„U mom narodu nema takvih običaja“, reče ona.

„Znam“, odgovorio on blago. „Ali mi ih imamo.“

Upravo su zastali ispred krčme u kojoj je pilo nekoliko mornara kad se iza ugla, polako koračajući prema njima u širokoj haljini i sa lulom u ruci, pojavila Margareta van Dajk.

Margareta je posmatrala muža i devojčicu. Prošlo je tek nekoliko minuta otkad joj je žena majnher Stenburgena rekla da je Van Dajk stigao u grad. Možda joj se samo učinilo, ali dok joj je Stenburgenova žena prenosila tu vest, Margareta je pomislila da je u njenom oku primetila čudan blesak – pogled koji bi jedna supruga mogla uputiti onoj čiji je muž viđen sa drugom ženom – i zbog toga je bila na oprezu.

Da li bi joj Dirk uradio tako nešto, i to javno? Odjednom je obuze ledeni strah, ali se ipak pribrala i nasmešila ženi kao da je uveliko očekivala da joj se muž tog dana vrati kući.

A on se pojavio sa malom Indijankom. To mu svakako nije bila ljubavnica. Ali je izgledala... možda malo suviše bleđa za čistu Indijanku.

„Vratio si se“, reče ona i kratko ga zagrlila. Zatim se odmače.

„Da. Istovarali smo robu u pristaništu.“

Da li on to deluje nervozno? Možda.

„Jeste li dobro prošli na putu?“

„Odlično. Nabavili smo toliko krzna da mi je trebao i indijanski kanu da bih mogao sve da prevezem.“

„Dobro je.“ Zagledala se u Bledo Pero. „Ko je ova devojčica?“ Dirk van Dajk pogleda u Bledo Pero pitajući se razume li ona o čemu pričaju. Odjednom je shvatio da to ne zna. Neki Indijanci su govorili holandski, ali se on svojoj kćerki uvek obraćao na njenom jeziku. Pomolio se u sebi.

„Došla je kanuom s Indijancima“, odgovori mirno. „Član je kornjačinog klana.“ Među Indijancima iz tih krajeva pripadnost klanu ili bratstvu nasleđivala se po ženskoj liniji. Svako dete je pripadalo klanu svoje majke. „Sprijateljio sam se sa klanom kornjača.“

Margareta je zamišljeno posmatrala Bledo Pero.

„Poznaješ joj majku?“

„Ne.“ Van Dajk odmahnu glavom. „Umrla je.“

„Devojčica izgleda kao polutanka.“

Je li pogodila? Osetio je treptaj straha i brzo se pribrao.

„I meni se tako čini.“

„Otac?“

„Ko zna?“ On slegnu ramenima.

Njegova žena povuče dim iz lule.

„Sve su te Indijanke iste.“

Baš čudno, pomisli Van Dajk. Uprkos kalvinističkoj crkvi, Holanđanke su pre braka često imale ljubavnike, i to se tolerisalo. Međutim, zbog toga što su neke Indijanke čijim su porodicama belci oteli sav imetak bile primorane da prodaju telo u trgovačkim središtima za male svote valuta o kojima ništa nisu znale, njegova žena je verovala da je svaka Indijanka obična kurva.

„Nipošto“, reče on tiho.

„Slatka je.“ Margareta dunu dim u stranu. „Šteta što njihova lepota nikad ne potraje.“

Je li u pravu? Hoće li lepota njegove kćerkice izbledeti već za njegovog života?

Primetio je da Bledo Pero nemo zuri ispred sebe. Blagi bože, je li razumela šta pričaju? Ili je nagađala o čemu je reč, po tonu razgovora?

Dirk van Dajk je voleo svoju ženu. Možda ne baš onoliko koliko bi trebalo, ali ona je, na svoj način, bila dobra žena i dobra majka njihovoj deci. Pretpostavljao je da nijedan brak nije savršen i kakve god bile mane njihovog braka, za njih je on bio kriv koliko i ona. Uglavnom joj je bio veran – osim s majkom Bledog Pera, koju je posmatrao kao poseban izuzetak.

U svakom slučaju, nije bilo razloga da Margareta pogodi da je Bledo Pero njegova kćerka. Nikakvog razloga, sem njenog ženskog instinkta.

„Ne dovodi je u kuću“, reče Margareta tiho.

„Naravno da ne“, čuo je svoj glas.

Pogodila je. Bio je gotovo siguran u to. Hoće li ga optužiti kada stignu kući? Hoće li napraviti scenu? Možda. Ali bi on ipak poricao, a ona će onda ispasti budala. Suvviše je ponosna za tako nešto.

Ipak, žalio je što ju je povredio.

„Pošalji je nekud“, reče Margareta odlučno. „Deca te čekaju.“ Okrenula se i otišla kući.

Nije je mogao kriviti, zapravo, divio joj se. Ponašala se dostojanstveno, čuvala je jedinstvo porodice. Tada je pogledao u Bledo Pero.

Još uvek je zurila ispred sebe, ali je njen zaprepašćeni izraz sve govorio. Nije morala ni da razume reči. Njihov ton i pogledi rekli su joj sve. Čudesna pustolovina koju joj je obećao pretvarala se u bol i jad. I protiv svoje volje ju je izneverio. Obuze ga gorko kajanje. Nije mogao tek tako da je ostavi.